

Neutralnost u XXI veku: lekcije za Srbiju

Karolin Timon

Ključne reči: neutralnost, srbija, rezolucija, skupština, parlament, politika, odbrana, država, bezbednost

Citiranje: Karolin Timon. 2011. *Neutralnost u XXI veku: lekcije za Srbiju*. [e-book] Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Konferencija pod nazivom „Neutralnost u XXI veku: lekcije za Srbiju“, organizovana je 1. i 2. decembra od strane ISAC fonda, u saradnji sa oružanim snagama Kraljevine Švedske. Nekoliko govornika je učestvovalo u panel diskusiji. Bili su različitih profesionalnim profila, danski ambasador u Srbiji i državni sekretar u ministarstvu odbrane su otvorili diskusiju, pa su različiti srpski, hrvatski, irski, švedski, finski i švajcarski istraživači i predavači učestvovali u debati.

Srbija se deklarirala kao „vojno neutralna“ kroz rezoluciju 2007. godine, ali ni do danas ova strategija nije bila jasno predstavljena ni u jednom zvaničnom državnom dokumentu. Interpretacija ovog pojma ostaje nejasna. Cilj konferencije je bio da prikaže pregled različitih tumačenja „neutralnosti“, koncept kroz vekove i u različitim državama koje su ili su se nekada proglasile za neutralne poput Danske, Švedske, Finske, Irske, Švajcarske ili od skoro Moldavija i Turkmenistan. Koncept neutralnosti je širok. Pošto je Švajcarska proglasila neutralnost 1815, različiti pristupi su se pojavili. Od „aktivne neutralnosti“ do „hladnoratovske neutralnosti“, dvodnevna konferencija je pokušala da nam predstavi istoriju i promene koncepta, kao i njegovu primenu novom globalnom konceptu, i novim bezbednosnim izazovima.

Konferencija je bila podeljena u nekoliko sesija. Prva sesija se bavila tradicionalnim konceptu neutralnosti. Prva **pojava neutralnosti** bi mogla da se pronadje još 1815. za vreme Bečkog kongresa i posledica Napoleonovih ratova, kada se Švajcarska proglasila za „stalnu neutralnu državu“. U to vreme ta odluka je imala pravni temelj i političku dimenziju. Priznale su je glavne sile (Francuska, Pruska, Velika Britanija, Rusija). Od 1815. su se pojavili novi tipovi neutralnosti, i Finska i Austrijska „hladnoratovska neutralnost“ je bila drugačija od Švajcarske. Pa ipak, posle pada berlinskog zida i raspada Varšavskog pakta, kritička reevaluacija „koncepta neutralnosti“ je bila neophodna. I zaista, ovaj koncept je bio doveden u pitanje od strane pojma kolektivne bezbednosti. Švedska je na primer promenila svoju tradicionalnu politiku neutralnosti u novu politiku neučestvovanja u vojnim savezima. **Druga i treća sesija su se fokusirale na evropske neutralne države i naznačile razlike medju njima u odnosu na istorijske kontekste**, kada su se deklarirale kao neutralne, kao i njihov geografski položaj. Zaista, neke države (Švedska, Austrija, Finska), zbog njihovog „nepovoljnog geografskog položaja“ izmedju dva bloka proglasile su se za neutralne. U bipolarnom svetu, neutralnost je tako bila široko rasprostranjena medju državama koje su se nalazile izmedju blokova. Koncept je zapravo bio dobar za Vašington, s obzirom da je neutralnost bila način da se zapadne države ne priključe nijednom bloku. Austrijska „aktivna neutralnost“ bi se tako mogla videti kao proizvod istorije, s obzirom da je posle drugog svetskog rata i povlačenja crvene armije, postala zainteresovana za neutralnu barijeru. S obzirom na hladni rat, Austrija je je bila primorana da se pridržava ove stalne neutralnosti, ništa sada ne ostaje od toga, i mogućnost za članstvo u NATO-u je sada otvoreno.

Neutralnost Irske je takodje različita od prethodno pomenute, s obzirom da je neutralnost bila put da se osigura opstanak Irske države pored Velike Britanije, i razlog za ne-ulazak u NATO je bio praktičan, s obzirom da Irska nema dovoljno materijalnih sredstava za članstvo.

Evropska unija se od 1992. i ugovora iz Mاستrihta smatra i za bezbednosnu uniju, a lisabonski sporazum je čak i otišao dalje u svom članu 42.7, koji se odnosi na regionalnu solidarnost u slučaju terorističkog napada, tako isključujući svaki mogući odnos prema neutralnosti. Neutralnost se nije pokazala previše kompatibilna sa zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom (Common Security and Defense Policy- CSDP). Pojava novih aktera i novih bezbednosnih pretnji menja situaciju i bezbednosna saradnja se pokazala kao najbolji način da zaštiti određenu državu i da se suprotstavi pretnjama tamo gde i počinju, van granica. Dodatno sa uvodjenjem Petersberških zadataka u Ugovoru iz Amsterdama iz 1997. EU je prešla sa očuvanja mira na obezbeđivanje mira, i danas, bivše neutralne države, poput Finske i Švedske su veoma aktivne da se CSDP pretvori u efektivno medjunarodno upravljanje krizama.

Sesije IV i V su se bavile balkanskim regionom i prostorom bivšeg SSSR-a (Moldavija, Turkmenistan). Situacija u državama koje su proglasile svoju neutralnost nakon završetka hladnog rata je drugačija. Turkmenistan se opredelio za izolacionističku politiku, i njegova neutralnost je priznata od strane UN-a 1995. godine. Ova politika neutralnosti je najverovatnije izazvana strahom Turkmenistana da bi mogao da postane satelitska država Rusije ili Irana. U svakom slučaju, neutralnost se u ovom slučaju koristi zarad podrške autokratskom režimu. U Ukrajinskom slučaju, neutralnost se vidi kao „prisilna neutralnost“ s obzirom da ona još uvek balansira između istočne i zapadne Evrope. Ovakva neutralnost je moguća, ali samo na kratak rok, i ne može biti dugo održiva. Moldavija je svoju neutralnost proglasila 1994. ali to strane države nikada nisu priznale. Štaviše, sa prisustvom ruskih trupa u Transnistriji, politička secna ostaje duboko podeljena, gde 25% populacije podržava članstvo u NATO-u, a 15% vojnu alijansu pod pokroviteljstvom Rusije.

Slučaj bivše Jugoslavije koja se sredinom 60-tih odlučila za politiku nesvrstanosti, opet je drugačiji. **To ne bi moglo da se definiše kao neutralnost, već kao neutralizam, jer su te države odlučile da se ne piključče nijednom bloku, i delovale su kroz „aktivno učešće“ sa kreiranjem pokreta nesvrstanih.** Danas je situacija malo drugačija među državama bivše Jugoslavije, gde su neke države već članice NATO-a, kao Hrvatska, dok su druge kao Bosna i Hercegovina i Crna Gora koje imaju akcioni plan za članstvo, i treće države van NATO-a, poput Srbije. Hrvatski slučaj je spominjan čak iako neutralnost nikada nije bila ni rasprljana u Hrvatskoj. Uticaj članstva u NATO-u, se smatrao generalno pozitivnim, posebno za strane investicije, mada istovremenost procesa učlanjenja u EU i NATO ne treba izostaviti.

U slučaju Srbije, neutralnost nije i garant bezbednosti u isto vreme. Kada se ruski pogled na srpsku neutralnost uzme u obzir, Rusija smatra da je ona idealna, i nastavlja da se protivi ulasku Srbije u NATO, iako ono ostaje manje problematično nego što bi to bio slučaj sa Gruzijkim ili Ukrajinskim članstvom, kao i sa ostalim bivšim Sovjetskim republikama. Kao što je spomenuto, neutralne države su strateški bile važne za dva bloka tokom hladnog rata, što je danas manje važno. Neutralnost je uvedena u Srbiji iz unutrašnjih razloga, i ona više odgovara Rusiji nego Srbiji. Nekoliko govornika je istaklo činjenicu da je srpska neutralnost spomenuta jedino u rezoluciji, ali ne ni u jednom državnom

bezbednosnom dokumentu, što umanjuje srpski kredibilitet. Štaviše, izostanak pravno obavezujućeg karaktera, javne debate ili objašnjenja javnosti celog koncepta, pokazuje da **Srbija danas deluje više kao strateški dezorijentisana, nego zaista neutralna država.**

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@bezbednost.org

www.bezbednost.org